

Институт за
шумарство

Управа за
аграрна
плаћања

Одрживо коришћење самониклих воћних врста Пиротског округа у циљу подстицаја развоја локалне економије

Др Татјана Ђирковић-Митровић
Др Саша Еремија

Институт за шумарство Београд

Пирот, 20. април 2023.

Презентација је реализована у оквиру пројекта:
**„Утврђивање потенцијала и начина одрживог коришћења
самониклих воћних врста са аспекта диверзификације
економске делатности становништва руралних
подручја“**,

који подржава Министарство пољопривреде, шумарства
и водопривреде Републике Србије –
Управа за аграрна плаћања

САМОНИКЛЕ ВОЋНЕ ВРСТЕ – ЗНАЧАЈ

- ▶ У Републици Србији идентификовано је **88 самониклих воћних врста**.
- ▶ Многе од њих су од великог економског значаја због:
 - *високе хранљиве вредности плодова,*
 - *лековитих или медоносних својстава,*
 - *могућности прераде у прехранбеној индустрији,*
 - *коришћења у фармацеутској индустрији,*
 - *коришћења у дрвној индустрији.*
- ▶ Шумске воћкарице значајне су као родоначелници **сорти** и **хибрида** култивисаних воћака и као **подлоге за калемљење** високородних сорти.

Такође, у СТРАТЕГИЈИ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ПЕРИОД 2014-2024. ГОДИНЕ („Сл. гласник РС”, број 85/14 од 12. августа 2014.г.-) се наводи да „...**имајући у виду природне ресурсе, повољне земљишне и климатске услове и биодиверзитет, у Републици Србији постоје повољни услови за производњу различитих врста воћа, али и развој органске производње**”.

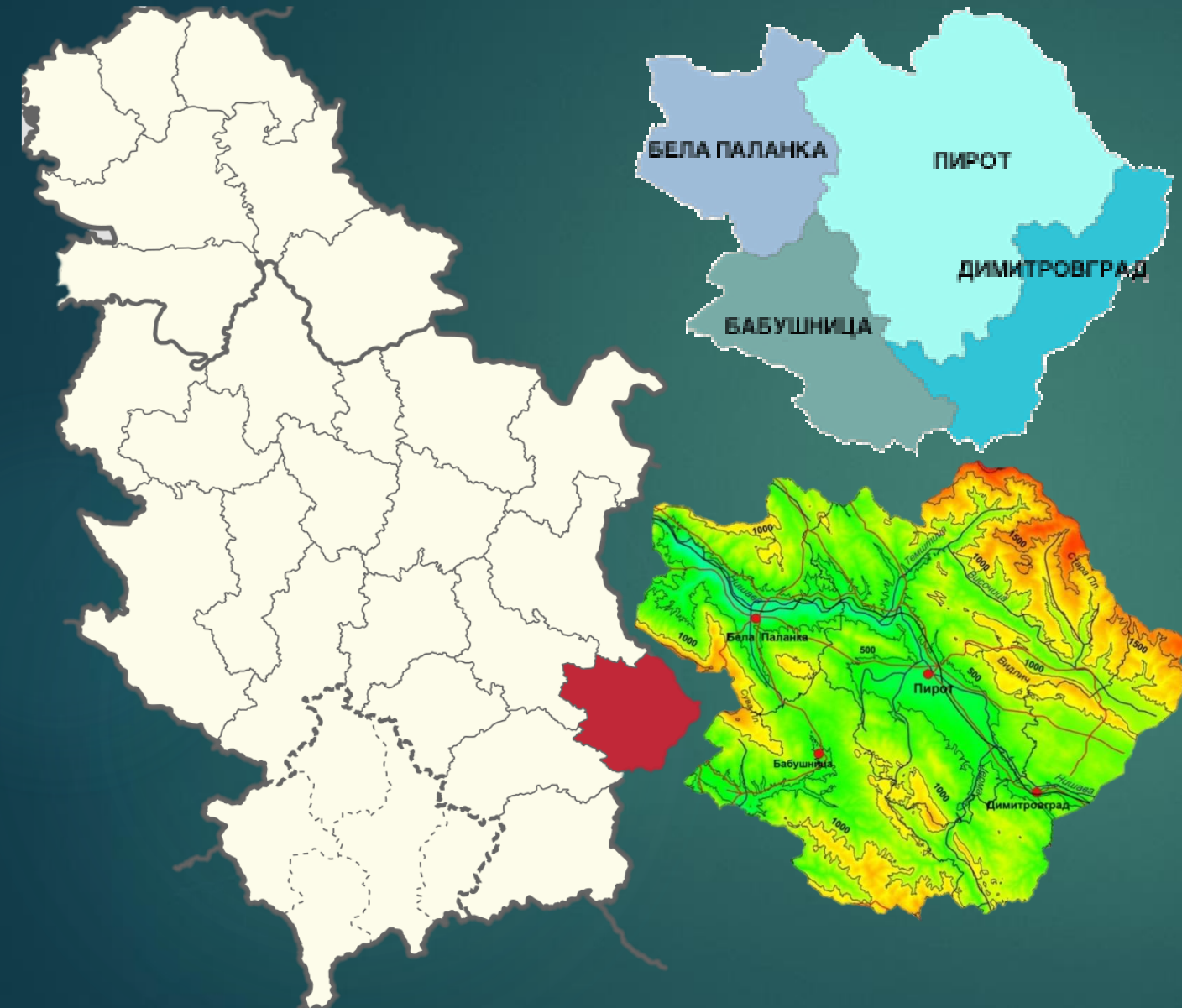
Зато је значај коришћења делова самониклих воћних врста, али и плантажно гајење, односно оснивање засада ових биљака веома значајно.

ЗАШТО ПИРОТСКИ ОКРУГ?

Специфичност климатских, геоморфолошких,
геолошких и едафских карактеристика
узрок је
ВЕЛИКЕ РАЗНОВРСНОСТИ ВЕГЕТАЦИЈЕ
читавог региона.

Стара планина доминира рељефом Пиротског
округа и представља и најбогатију планину
са аспекта ресурса самониклих воћних врста.

ПИРОТСКИ ОКРУГ

Пиротски округ у југоисточној Србији, као део Понишавља, обухвата територије општина:

- ▶ Пирот,
- ▶ Бела Паланка,
- ▶ Димитровград и
- ▶ Бабушница.

Смештен је у централном делу Балканског полуострва. На подручју округа се налазе следећи **ПЛАНИНСКИ МАСИВИ**: источни обронци Суве планине и Сврљишких планина (општина Бела Паланка), јужне падине Старе планине, западни и централни део Видлича, Белава, Седлар, Влашка планина (општина Пирот), планина Гребен и источни обронци Видлича (општина Димитровград).

ИЗАБРАНЕ САМОНИКЛЕ ВОЋНЕ ВРСТЕ ПИРОТСКОГ ОКРУГА:

1. **Глог, бели глог, глогинке** (*Crataegus monogyna* Jacq.)*
2. **Дивља ружа, шипурак** (*Rosa canina* L.)*
3. **Дрен, дренка** (*Cornus mas* L.)*
4. **Мечја леска, диволеска** (*Corylus colurna* L.)*
5. **Леска** (*Corylus avellana* L.)*
6. **Дивља трешња** (*Prunus avium* L.)
7. **Дивља крушка** (*Pyrus pyraster* (L.) Burgsd.)
8. **Дивља јабука** (*Malus sylvestris* (L.) Mill.)
9. **Јаребика** (*Sorbus aucuparia* L.)
10. **Мукиња** (*Sorbus aria* (L.) Crantz)
11. **Оскоруша** (*Sorbus domestica* L.)
12. **Џанарика** (*Prunus cerasifera* Ehrh.)

* **Заштићене врсте** према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива и Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне ("Сл. гласник РС", бр. 31/2005, 45/2005, 22/2007, 38/2008, 9/2009, 69/2011 и 95/2018 - други пропис.)

▶ ГЛОГ

Користи се лист, цвет и плод – глогиње. У медицини глогов лист и цвет се користи као лек за јачање рада срца, умирење, атеросклерозе и повишеног крвног притиска, против гушобоље, а бобице као лек против.

Плодови имају суво и брашњаво месо, киселог и опорог укуса које после првих мразева постаје укусније. Због високог садржаја С витамина са додатком шећера прерађују се у укусна.

▶ ШИПУРАК, ДИВЉА РУЖА

Користи се зрео плод, ређе цветови. Плод се употребљава као народни лек против многих болести: зубобоље, дизентерије, болести бубрега, срдобоље, за измокравање, против камена у бубрегу, против гихта, реуме и ишијаса, против паразита (глиста). Сирупи прерађени од цветова дивљих ружа користе се као народни лек за плућне болести.

Користи се за прављење пекмеза и мешаних мармелада, као и за витаминске концентрате. Млади листови могу да се користе за припремање витаминских чајева, сами или помешани са другим биљкама. Латице се такође могу употребљавати за јело.

▶ ДРЕН, ДРЕНКА

Користи се кора, лист и плод.

Кора се користи као средство против грознице код маларије и против поремећаја црева с дијарејом, а чај од лишћа за измокравање и код болести јетре. Зрели плодови дрењине су врло пријатан лек против дијареје и других обољења органа за варење.

Користе се у исхрани, за припремање чаја, сока, компота, слатка, пекмеца, вина и ракије.

<https://www.fast-growing-trees.com/products/cornelian-cherry>

<https://botanyphoto.botanicgarden.ubc.ca/2014/04/cornus-mas/>

▶ ДИВОЛЕСКА, МЕЧЈА ЛЕСКА

▶ ЛЕШНИК, ЛЕСКА

Користи се кора, лист, плод. Лист и кора стежу крвене судове, користе споља у виду облога за лечење упале вена, крварења хемороида, а у виду чаја против дијареје, против великог одлива у менструацији, против хипертрофије простате.

Плодови лешници се дају са медом код реуматизма, малокрвности и као средство за јачање. Користе се у исхрани.

<https://observation.org/species/116743/>

МЕЧЈА ЛЕСКА

<https://www.nordgen.org/en/plant-portraits/common-hazel-corylus-avellana-l/>

ЛЕСКА

▶ ТРЕШЊА, ДИВЉА ТРЕШЊА

Користе се плод и петељка. Плодови се прерађују у вино или у ракију која се користи као народни лек за болести желуца.

Користи се као средство против болова, грчева, кашља итд. Чај од петељки ублажава запаљење, повећава и убрзава лучење мокраће, а то је добро за јетру, стомак и бубреге. Користи се против камена у бубрегу и за мршављење.

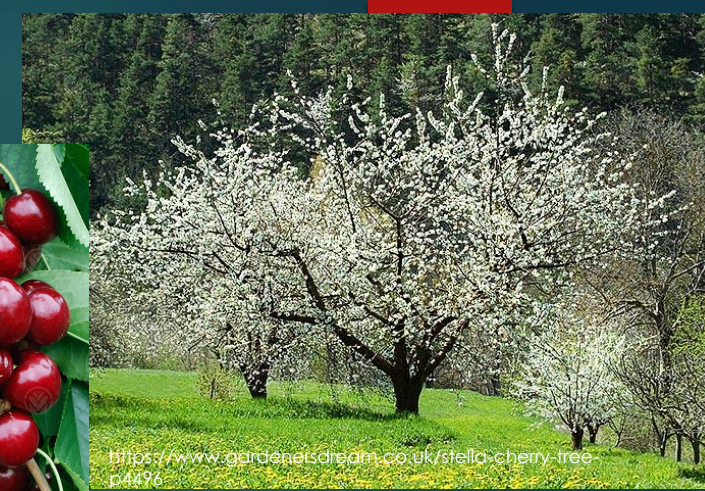
Из дивљих трешања може се правити мармелада, компот или сируп.

▶ ДИВЉА КРУШКА

Лист дивље крушке се користи као лек народни лек за растварање камена и песка у бубрегу као и за бактерије у мокраћним каналима, добар је и као диуретик.

Од дивље крушке лековити су плод, листови и кора. Користе се за регулисање висине шећера у крви, превентивно може деловати на срце и крвне судове, снижава штетни холестерол, има велику улогу у лечењу простате, бешике и бубрега, плод јача зубе

Од ње се може правити чај, џем, ракија, воћна туршија, ликер.

▶ ДИВЉА ЈАБУКА

Богата је витаминима А, В и С, фосфором, гвожђем, калијумом, калцијумом и магнезијумом. Садржи и органске киселине и биљна влакна па зато снажно утиче на наш имунитет. Њено сирће незамењив лек код прехладе и болног грла.

Богата је аминокиселинама, а одређен ензими разграђују масноћу, па је одлично за мршављење, регулацију холестерола. Подстиче варење, побољшава пробаву, утиче на убрзан рад метаболизма. Користи се код реуматских тегоба и хроничног артритиса, проширених вена. Поправља слабу циркулацију, може да отклони и најупорнији екцем и кожна обољења...

- ▶ **ЈАРЕБИКА, СМРДЉИКОВИНА**
- ▶ **МУКИЊА**
- ▶ **ОСКОРУША**

Плодови су јестиви, али у свежем стању имају нагорак, опор и кисео укус, а изгуби горчину и постане слађи након мраза.

Осушен плод **ЈАРЕБИКЕ** се користи као витаминско средство, против срчаниих болести, недовољне киселости стомачног сока, као благ лаксанс и против хемороида, против камена у бубрегу.

Сличног хемијског састава и примене су и плодови **МУКИЊЕ** и **ОСКОРУШЕ**. Користе се најчешће против дијареје, срдоболе, одлива крви.

Могу се употребити за израду мармелада и сокова у прехранбеној индустрији или за печење ракије.

ЈАРЕБИКА

ОСКОРУША

МУКИЊА

▶ ЦАНАРИКА

У народној медицини џанарика се користи као средство против затвора, у случају упале жучне кесе, болести јетре, срца, бубрега и повишеног крвног притиска, против затвора.

Од ње се пече ракија, али и производе сокови и слатко. Зелени плодови се у неким земљама киселе и добија се производ сличан маринираној маслини.

<https://agrosavjet.com/dzanarika-pomaze-kod-ovih-zdravstvenih-problema-recepti/>

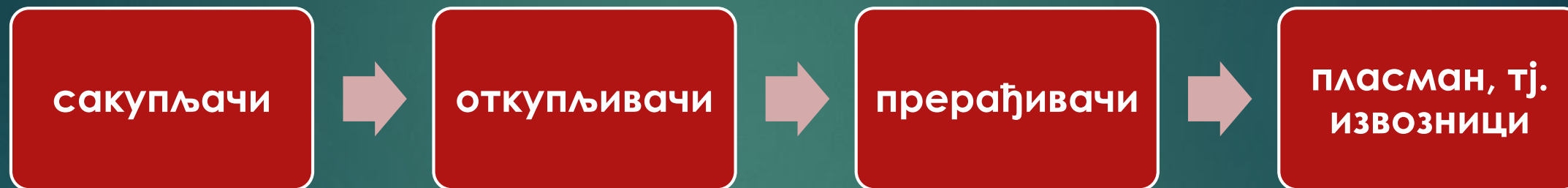

<https://prirodnamedicina.net/dzanarika-je-voce-koje-puca-od-zdravlja-svi-je-koriste-za-rakiju-a-njen-sok-je-najzdraviji-za-srce-i-zuc-evo-kako-da-ga-napravite-recept/>

<https://steemit.com/yu-stem/@inka8/dzanarika>

Пословање са воћкарицама пружа могућност покретања сопственог бизниса у области производње и продаје или откупа, преко **сакупљача, откупљивача, прерађивача** и **ИЗВОЗНИКА** продуката самониклих воћних врста.

За оснивање малих и средњих предузећа која би се бавила овим делатностима неопходна је директна финансијска подршка, односно **подстицајна средства од стране државе за покретање приватног бизниса.**

Пословно повезивање добављача, произвођача, трговаца и продаваца може обезбедити снабдевање тржишта потребним количинама производа и услуга.

Једна од опција јесте **стварање удружења, задруга и сл.**, које ће окупити предузећа ових делатности. Оне би заступале заједничке интересе према другим институцијама, нарочито у проналажењу домаћег и иностраног тржишта за пласман производа.

Ако се узму у обзир последице које може изазвати прекомерна употреба природних ресурса, разумљива је потреба за одрживим газдовањем и коришћењем. Зато је неопходна сарадња са **институцијама надлежним за животну средину.**

Дозволе за сакупљање и стављање у промет дивљих врста биљака издају се на основу **Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне** (Службени гласник РС, бр. 31/05, 45/05, 22/07, 38/08, 9/09, 69/11 и 95/2018).

Сакупљање заштићених врста ради коришћења и стављања у промет може се вршити под условима и на начин прописан овом уредбом и у количини која је одобрена.

Дозволе издаје **Министарство за заштиту животне средине**, на основу мишљења Завода за заштиту природе Србије.

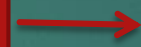
Завод за заштиту природе Србије утврђује контигенте (максималне количине за сваку врсту које би се у датој години могле сакупити из природе) на основу мониторинга стања у природи и издаје дозволе за сакупљање предузећима која се баве откупом.

ПРОЦЕДУРА ЗА ИЗДАВАЊЕ ДОЗВОЛА ЗА КОМЕРЦИЈАЛНО САКУПЉАЊЕ

Министарство надлежно за заштиту животне средине сваке године расписује
Конкурс за издавање дозволе за сакупљање дивље флоре, у коју спадају и
самоникле воћне врсте.

Предузећа подnose захтеве за дозволе на основу јавних годишњих конкурса објављених у
дневним листовима.

Министарство за заштиту животне
средине

ДОЗВОЛА ЗА САКУПЉАЊЕ

Мала и средња предузећа
Самоникле воћне врсте – продукти

Захтев за издавање дозволе за
сакупљање

Конкурс
Цене

Одређују се **Квоте за сакупљање**

Министарство за заштиту животне средине
Министарство надлежно за трговину

Завод за заштиту природе Србије

Сакупљање је дозвољено само са **подручја државног земљишта** и шума, док се сакупљање са **приватног земљишта и шума** може вршити само на основу одобрења власника.

Са **подручја заштићених природних добара** сакупљање је дозвољено само ако је предвиђено посебним актом о режимима заштите тог подручја и уз сагласност управљача заштићеног подручја.

Уредбом је одређена и висина надокнаде (таксе) од 10% од процењене цене за сваку врсту, коју држави плаћа правно лице или предузетник, организатор сакупљања и промета.

Полазећи од укупног привредног значаја које
има у Србији,
**сакупљање и стављање у промет самониклих
шумских воћних врста, могућности и услови за
плантажно гајење, као и прерада и
финализација производа,**
неопходна је већа подршка државе мерама
економске политике и подстицаја,
које би омогућиле оптимализацију ове
делатности у наредном периоду.

ЗАНИМЉИВОСТИ О САМОНИКЛИМ ВОЋНИМ ВРСТАМА

Некада је било пожељно да стабло оскоруше расте у сваком домаћинству, јер лековитост плодова, посебно сушених, који су се кували за лековите чајеве, за млевено брашно које се додавало у хлеб, компот од сувих плодова оскоруше, мешан са другим воћем је посебног укуса.

По наредби царице Марије Терезије, свако сеоско двориште у Војводини и осталом делу Аустро-Угарског царства морало је имати бар једно стабло оскоруше, због спречавања глади и здравије исхране деце.

Према легенди, наши преци су имали три „магична“ дрвета:

- **храст,**
- **тису и**
- **дрен,** који су садили на месту где су подизали кућу. Код нас се каже: "**Здрав као дрен**", па се верује да је оно доносило породици здравље и дуговечност.

Један од главних циљева јесте да се самоникле
воћне врсте уведу у плантажно гајење
и да баште и окућнице имају бар неку од ових
јединствених вредних воћки!!!

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!